

बोर्ड कृतिपत्रिका: जुलै २०२०

मराठी अक्षरभारती

वेळ: ३ तास

एकूण गुण: ८०

कृतिपत्रिकेसाठी सूचना: -

- (1) सूचनेनुसार आकलनकृती व व्याकरण यांमधील आकृत्या काढाव्यात.
- (2) आकृत्या पेननेच काढाव्यात.
- (3) उपयोजित लेखनातील कृतीसाठी (सूचना, निवेदन), आकृतीची आवश्यकता नाही. तसेच या कृती लिहून घेऊ नयेत.
- (4) विभाग-5 उपयोजित लेखन प्र.5 (अ) (2) सारांशलेखन या घटकासाठी गद्य विभागातील प्र.1 (इ) अपठित उतारा वाचून त्या उताऱ्याचा सारांश लिहावयाचा आहे.
- (5) स्वच्छता, नीटनेटकेपणा व लेखननियमांनुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

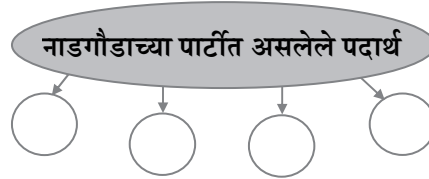
विभाग १ – गद्य

पठित गद्य

प्र.1. (अ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1. आकृतिबंध पूर्ण करा.

[2]

पहिला दिवस सुरळीत गेला आणि दुसऱ्या दिवशी व्रतभंगाचा प्रसंग आला. पहिल्या दिवशी निम्म्याहून अधिक कचेरीला माझ्या वजन घटवण्याच्या व्रताची वार्ता गेली होती; परंतु दुसऱ्या दिवशी आमच्या अण्णा नाडगौडाला प्रमोशन मिळाल्याची वार्ता आली आणि त्याने साऱ्या सेक्शनला पार्टी दिली. कॅटीनच्या आचाऱ्याने तर माझ्या 'डायट' वर सूड घ्यायचा असे ठरवून पदार्थ केले होते. भरे, न खावे तर अण्णा नाडगौडाला वाईट वाटणार! बिचारा सहा वर्षांनी 'एफिशिएन्सी बार' च्या जाळ्यातून बाहेर पडला होता. आचाऱ्याने मिठाईत साखर न घालता साखरेत मिठाई घालून आणली होती. घासाघासगणिक सहस्रावधी कॅलरीन पोटात चालल्या होत्या, त्यामुळे खाल्लेले गोड लागत नव्हते. बटाटेवडे होते – म्हणजे आणखी कॅलरीज. चिवडा अस्सल 'वनस्पती' तला, त्यामुळे आणखी कॅलरीज आणि एवढे सगळे हादडून शेवटी 'भज्यांशिवाय पार्टी कसली?' या भिकोबा मुसळ्याच्या टोमण्यामुळे चेकाळून नाडगौडाने स्पेशल भज्यांची परत ऑर्डर दिली. शेवटी मला राहवेना. भज्यांची सहावी प्लेट उडवल्यावर, मी अत्यंत केविलवाण्या स्वरात 'सध्या मी 'डाइट' वर असल्याचे' सांगितल्यावर सर्वांनी मला वेड्यात काढले.

2. कोण ते लिहा.

[2]

- i. सहा वर्षांनी 'एफिशिएन्सी बार' च्या जाळ्यातून बाहेर पडलेले –
- ii. 'भज्यांशिवाय पार्टी कसली?' असा टोमणा देणारे –

3. स्वमत

[3]

लेखकाला सर्वांनी वेड्यात काढण्याचे तुम्हांला समजलेले कारण सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.1. (आ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1. चौकटी पूर्ण करा.

[2]

- i. लेखकाच्या वडिलांची परत बदली झालेले ठिकाण –
- ii. लेखकाच्या खेळाबाबत स्तुतीपर उद्गार काढणारे –

- iii. व्हॉलीबॉल चॅम्पियन असणारे -
- iv. सहा रुपयांत विकत घेतलेली वस्तू -

माझ्या दृष्टीने एक आनंदाची गोष्ट म्हणजे माझ्या वडिलांची बदली परत पुण्यास झाली. माझ्या आई-वडिलांना वाय.एम.सी.ए. मधील खेळाडूंकडून माझ्या खेळाबाबत स्तुतीपर उद्गार ऐकू येऊ लागले, ते ऐकून त्यांना आनंद वाटे. माझे वडील स्वतः व्हॉलीबॉल चॅम्पियन होते. त्यामुळे ते मला खेळात नेहमीच प्रोत्साहन देत. एकदा दुपारी त्यांना जेवणाचा डबा घेऊन गेलो असताना त्यांनी मला दुकानात नेले व सहा रुपयांस एक जुनी बॅट विकत घेऊन दिली. ती बॅट पाहून माझा आनंद गगनात मावेना. मी तसाच ती बॅट घेऊन मित्रांना दाखवत सुटलो. त्या वेळेस वडिलांचा मासिक पगार अवघा चोवीस रुपये होता. माझे वडील अभ्यास व शाळा यांबाबतीत फारच कडक असत. एकदा मी शाळा चुकवून ग्राऊंडवर क्रिकेटचा एक मित्रत्वाचा सामना पाहत बसलो होतो. वडील घरी आले तेव्हा त्यांनी मला पाहिले व संतापाने छड्या मारत शाळेत नेऊन बसवले. त्या क्षणापासून मी शाळा मात्र कधीच चुकवली नाही.

2. का ते लिहा. [2]
- i. लेखकाचा आनंद गगनात मावेना, कारण
- ii. लेखकाच्या वडिलांनी लेखकाला संतापाने छड्या मारत शाळेत नेऊन बसवले, कारण
3. स्वमतः [3]
- लेखकाचे तुम्हांला जाणवलेले गुण सोदाहरण स्पष्ट करा.

अपठित गद्य

प्र.1. (इ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1. उत्तरे लिहा. [2]
- i. विद्यार्थ्यांसमोर असलेले 'आदर्श' त्रिकोणाचे घटक लिहा.
- ii. योग्य शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांमधले वाढीला लागणारे गुण लिहा.

शिक्षक हा विद्यार्थ्यांला ज्ञानामृताचे कलश खुले करून देत असतो. शिक्षक-आई-वडील हाच खऱ्या अर्थाने विद्यार्थ्यांसमोरचा 'आदर्श' असा त्रिकोण आहे. मी तर याही पुढे जाऊन म्हणेन, की विद्यार्थ्यांचं आयुष्य घडवण्यासाठी जर फक्त पालक आणि शिक्षकांनी योग्य मार्गदर्शन केलं, तर भारताचं चित्र काही वेगळंच दिसेल. असं म्हणतात, की पालकांच्या पाठीमागे शाळा आणि शिक्षकांच्या पाठीमागे घर उभे असते. विद्यार्थी आणि शिक्षक यांच्यातल्या संबंधांना व्यावसायिक रूप न येता त्यांच्या संबंधामागे 'राष्ट्राची प्रगती' हा विचार हवा. योग्य शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांमधले सभ्यपणा आणि स्वाभिमान हे गुण वाढीला लागतात. कुठलाही कायदा करून या गुणांचे संस्करण होत नाही तर ह्यांच्या वाढीसाठी केवळ योग्य संस्कारांचीच गरज असते आणि ते फक्त आपणच करू शकतो.

2. प्रश्न तयार करा. [2]
- i. 'राष्ट्राची प्रगती' हे उत्तर येईल, असा प्रश्न तयार करा.
- ii. 'शिक्षक' हे उत्तर येईल, असा प्रश्न तयार करा.

विभाग २ - पद्य

प्र.2. (अ) कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1. चौकटी पूर्ण करा. [2]
- i. अभंगात वर्णिलेला चंद्रकिरण पिऊन जगणारा पक्षी -
- ii. पिलांना सुरक्षितता देणारे -
- iii. व्यक्तीला सदैव सुख देणारा -
- iv. वरवरचा मळ धुणारे -

2. आकृती पूर्ण करा.

[2]

योगीपुरुष आणि जीवन (पाणी) यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.

योगीपुरुष	जीवन (पाणी)

जैवीं चंद्रकिरण चकोरांसी। पांखोवा जेवीं पिलियांसी।
जीवन जैसे कां जीवांसी। तैवीं सर्वांसी मृदुत्व।।
जळ वरिवरी क्षाळी मळ। योगिया सबाहच करी निर्मळ।
उदक सुखी करी एक वेळ। योगी सर्वकाळ सुखदाता।।
उदकांचे सुख तें किती। सर्वेचि क्षणें तृषितें होती।
योगिया दे स्वानंदतृप्ती। सुखासी विकृती पै नाही।।
उदकांची जे मधुरता। ते रसनेसीचि तत्त्वतां।
योगियांचे गोडपण पाहतां। होय निवविता सर्वेद्रियां।।
मेघमुखें अधःपतन। उदकाचें देखोनि जाण।
अधःपातें निवती जन। अन्नदान सकळांसी।।
तैसे योगियासी खालुतें येणें। जे इहलोकीं जन्म पावणें।
जन निवती श्रवणकीर्तनें। निजज्ञानें उद्धरी।।

3. प्रस्तुत कवितेतील खालील शब्दांचा अर्थ लिहा.

[2]

i. उदक –

ii. निजज्ञान –

iii. निर्मळ –

iv. सुखदाता –

4. 'योगीपुरुष पाण्यापेक्षा श्रेष्ठ आहे' हे तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

[2]

प्र.2.(आ) खालील दोन कवितांपैकी कोणत्याही एका कवितेसंबंधी दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे कृती सोडवा.

मुद्दे	'रंग मजेचे रंग उदयाचे '	किंवा
	'हिरवंगार झाडासारखं'	
1. प्रस्तुत कवितेचे कवी / कवयित्री –		
2. प्रस्तुत कवितेचा विषय –		
3. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश –		
4. प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण –		
5. प्रस्तुत कवितेतील दिलेल्या शब्दांचा अर्थ लिहा –	i. सृष्टी – ii. वृष्टी – iii. दौलत – iv. तुष्टी –	i. बाहू – ii. मुसाफिर – iii. वस्त्र – iv. मुकाट –

[1]

[1]

[2]

[2]

[2]

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

[6]

- (1) टीप लिहा: व्युत्पत्ती कोशाचे कार्य.
- (2) तुम्हांला समजलेली 'जाता अस्ताला' या कवितेतील सूर्याची भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) मेटलार्थिज्ञा प्रक्रियेवर लेखक डॉ. अनिल काकोडकर यांनी कसे काम केले ते तुमच्या शब्दांत लिहा.

4. (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती.

(1) खालील वाक्यांचा प्रकार ओळखा.

[2]

- i. मस्ती करू नका.
- ii. तुम्ही काही झाडे लावली आहेत का?

(2) कंसातील सूचनेनुसार वाक्यरूपांतर करा.

[2]

- i. पांढरा रंग कोणाला आवडत नाही? (विधानार्थी करा.)
- ii. ताजमहालचे सौंदर्य अवर्णनीय आहे. (उद्गारार्थी करा.)

(3) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा (फक्त दोन).

[4]

- i. कवेत घेणे
- ii. भान ठेवणे
- iii. झोकून देणे

(आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती.

(1) शब्दसंपत्ती

(1) खालील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

[1]

i. मान →

ii. स्वच्छ →

(2) शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहा.

[1]

पायात चप्पल न घालता –

(3) वचन ओळखा.

[1]

i. फरशी →

ii. पिल्ले →

(4) लिंग ओळखा.

[1]

i. वाघीण →

ii. पती →

(2) लेखननियमांनुसार लेखन:

लेखननियमांनुसार अचूक शब्द ओळखा:

[2]

- i. जनमदिवस/जन्मदिवस/जन्मदीवस/जनमदीवस
- ii. अलंकार/आलंकार/आंलकार/आलंकर

(3) विरामचिन्हे:

खालील विरामचिन्हे ओळखून त्यांची योग्य नावे लिहा.

[2]

i. "....."

ii. ,

iii. !

iv. ?

5. (अ) खालीलपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा.

[6]

(1) पत्रलेखन

खालील निवेदन वाचा व त्याखालील कोणतीही एक कृती सोडवा.

(2) सारांशलेखन

विभाग 1 गदच (इ) (प्रश्न. क्र. 1 - इ) मधील अपठित उताऱ्याचा 1/3 एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

[10]

(1) जाहिरात लेखन

खालील मुद्दे लक्षात घेऊन जाहिरात तयार करा.

शालेय साहित्याच्या दुकानाची आकर्षक जाहिरात तयार करा.

मुद्दे – दुकानाचे नाव, वैशिष्ट्ये, पत्ता

(2) बातमीलेखन

खालील विषयावर बातमी तयार करा.

जीवनज्योत विद्यालय, पिंपरी
 येथे मराठी निबंधलेखनाची कार्यशाळा संपन्न.
 तज्ज्ञ मार्गदर्शक – श्रीमती मधुरा महाजन
 दिनांक - 16 डिसेंबर वेळ - 10 ते 5

(3) कथालेखन

खालील मुद्द्यांच्या आधारे कथा लिहा.

उंट व कोल्हा मित्र – पाणी पिण्यासाठी नदीवर जाणे – नदी पलीकडील उसाचे शेत पाहून खाण्याची इच्छा – उंटाचे कोल्हाला पाठीवर बसवून नदी पार करणे – लवकर पोट भरल्याने कोल्हाचे ओरडणे – उंटाची न ओरडण्याबद्दल विनंती – शेताचा मालक धावत येणे – कोल्हाचे पळून जाणे – उंटाला मार – परत येताना उंटाचे पाण्यात बसणे – कोल्हाची न बसण्याची विनंती – परिणाम

(इ) लेखनकौशल्य

खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा.

[8]

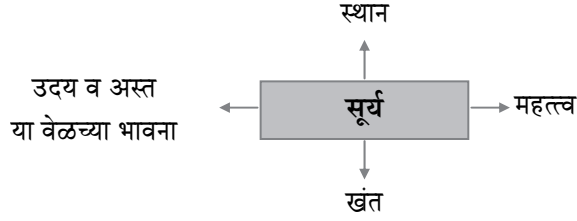
(1) प्रसंगलेखन

पावसापूर्वीचे वातावरण – वातावरणात झालेला अचानक बदल – पावसाला सुरुवात – जनजीवनावर परिणाम – अविस्मरणीय अनुभव

वरील मुद्दे विचारात घेऊन 'अकस्मात पडलेला पाऊस' या विषयावर प्रसंगलेखन करा.

(2) आत्मकथन

दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे चौकटीत लिहिलेल्या घटकाचे आत्मकथन लिहा.

(3) वैचारिक

'वर्तमानपत्राचे महत्त्व' या विषयावर तुमचे विचार लिहा.